

IV. PEDAGÓGIA ÉS LÉLEKTAN

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁRKÉPZÉS TÖRTÉNETE

(1868—1949)

Írta: BERECSKI SÁNDOR

Foglalkozva az egykori Pedagógium, illetőleg Szegedi Polgáriiskolai Tanárképző Főiskola történetével, lépten-nyomon találkoztam a fenti két intézethez tartozó, azoktól mégis eltérő célokat szolgáló tanárképzéssel. Dolgozatomban ennek a tanárképzésnek — melyet később Apponyi-kollégiumnak neveztek el — rövid áttekintését szeretném adni.

Már előjáróban megállapíthatjuk, hogy a tanárképzés sajátos formájával állunk szemben, melynek mind elvi alapjait, mind gyakorlati megvalósítását kezdetétől megszűnéséig állandóan vitatták. Ez azt mutatja, hogy nemcsak a mai szempontból volt sajátos ez a képzés, de nehezen tudták beilleszteni a korabeli képzési formák rendszerébe is. Figyelemre méltó az, hogy a vitázó felek mindegyikét kielégítő megoldási forma az egész időszak alatt sem jött létre. Ebben elsősorban a minisztérium volt a hibás, amely a képzés megoldását sürgető javaslatok ellenére sem hozott kielégítő intézkedéseket, és a megjelent rendeletek is késéssel készültek el, amikor a helyzetet már valóban nagyon szükséges volt rendezni.

A minisztérium magatartását az 1868.38. tc. ismeretében érthetjük meg. A népoktatási törvény létrehozta a tanítóképzőket, de nem gondoskodott az azokban tanító tanárok képzéséről és képesítéséről. Mivel a tanítóképzőket a népoktatási intézetek közé sorolta, a tanárok képzését is népoktatási kérdésként kezelte, s így nem is foglalkozott vele jelentőségének megfelelően. A képzés rendezését szorgalmazók is — bár a megoldási módokban eltértek egymástól — egyetértettek abban, hogy a tanítók tanárainak képzése a népoktatás, népműveltség megjavítása érdekében fontos elsősorban. NAGY LÁSZLÓ 1904-ben így ír erről: „A tanítóképző-intézeti tanárképzés végső célját a népiskolában éri el. Tanárképzésünknek, habár közvetve, a népiskolai nevelés és oktatás érdekeit kell szolgálnia. Tervezetemnek vezérlő gondolata, hogy a nemzeti élet magaslatán álló tudományokat és művészeteket a népoktatásnak hozzáférhetővé tegyük s a két tényező között belsőbb kapcsolatot létesítvén, a tudományok és művészetek gazdag kincseit a népműveltség alkotó elemeivé, fejleszthető erőivé tegyük. Ezzel pedig elősegítjük azt, hogy a különböző társadalmi rétegeket egybeforrasztó, alkotó elemeiben egységes műveltséget fejlesztünk ki. Ebben van a tanítóképzőintézeti tanárképzés országos szervezésének rendkívüli fontossága.” [1] Hogy a minisztérium mennyire nem sietett a képzés kielégítő rendezésével, ismét Nagy László jellemzése mutatja: „Ami a tanárképzés terén megvan, annyira tökéletlen s ami nincs, annak főbb gondolatai és körülményei annyira ki nem alakultak, hogy már most beszélni az apró részletekről korai volna.” [2] Ezt a megállapítást is 1904-ben teszi, amikor pedig már csaknem 20 éve folyt miniszteri rendelet alapján a képzés.

A képzés és képesítés körül kialakult több évtizedes vita főleg arról folyt, hogy ez az egyetemen vagy pedig a polgári iskolai tanárképző intézethez kapcsolva

történjen-e. Természetesen ez nemcsak szervezeti kérdés, hanem a képzés céljának, tartalmának, menetének kérdését is jelentette. A képzés tantervének kidolgozására azonban kevés figyelmet fordítottak, s így érthető, hogy az 1888-ban megjelent munkaterv volt az egyetlen, a képzés tartalmát magában foglaló tanterv. Amikor azonban ez a fejlődés következtében elégtelennek bizonyult, nem pótolták azt újjal, s így a képzés további menete kidolgozott tanterv nélkül folyt.

Annak ellenére, hogy a képzés kezdettől fogva mindvégig a polgári iskolai tanárképző intézettel összefüggésben történt, a képzés helyéről szóló vita mégis állandóan napirenden volt. A vita során hol a Pedagógium hívei, hol az egyetem-pártiak kerültek fölénybe, s ezt jól tükrözik a kiadott miniszteri rendeletek is.

Mint már említettem, az 1868.38. tc. nem gondoskodott a tanítóképzőintézeti tanárok képzéséről és képesítéséről. Ez a rendezetlenség fő oka volt a később egyre hevesebben kibontakozó vitáknak. Mivel azonban a tanítóképzőkben tanító tanárokról gondoskodni kellett, a minisztérium különböző megoldásokkal próbálkozott. Eötvös József középiskolai tanárokat küldött ki a németországi és svájci tanítóképzők tanulmányozására, és később őket nevezte ki a tanítóképzők igazgatóinak, tanárainak. GYERTYÁNFY ISTVÁN is ezen az úton lett a budai képző igazgatója. GYERTYÁNFY maga is elégtelennek látta az ilyen felkészülést a tanítóképző intézetben való tanításhoz. Ez a mód is azonban csak néhány tanár számára volt lehetséges. Így a tanítóképzőintézetek tanári karai sokáig meglehetősen vegyes összetételűek voltak. A középiskolai tanárok mellett tanítottak itt a szellemi pályákról — GYERTYÁNFY kifejezése szerint — „letört” emberek: teológusok, orvosok, jogászok, házi nevelők stb. A Tanítóképző Intézeti Tanárok Országos Egyesületének 1896-ban készült emlékirata szerint 12 féle képesítéssel tanítottak akkor a tanítóképzőkben. GYERTYÁNFY fő törekvése éppen az volt, hogy a tanítóképzőket azonos képzettségű és képesítésű, speciálisan erre a munkára felkészített tanárokkal kell ellátni. Ebben ellenfelei is egyetértettek. Ellentét csak a képzés helyének kérdésében volt közöttük. GYERTYÁNFY a fenti okok miatt nem helyesli középiskolai tanárok alkalmazását a tanítóképzőkben. Így érvel: „Azon felfogás ellen küzdöttem, hogy semmi szükség sem volna külön tanítóképzésre és képesítésre, mert a tanítóképzőknek elég jó a középiskolai tanári képesítettség is. Én nem tudom átlátni, hogy a középiskolai tanári minősítés érvénye miért vitessék át egészen másfajta, még a határozottan szakjellegű iskolákra is?” [3] Egyrészt ezen elvi megfontolás, másrészt pedig a kialakult gyakorlat alapján jutott el GYERTYÁNFY ahhoz a meggyőződéshez, hogy a tanítóképzőintézeti tanárok képzésére legalkalmasabb hely a Pedagógium. Ezt a törekvését GYERTYÁNFY iskola-konceptciós felfogásával is igyekezett alátámasztani. Törekvése egy olyan iskola-egység létrehozása volt, melyről 1882-ben így ír: „Ha intézetünk egészen kifejlődhetik a már megadott terv szerint: ha az elemi iskola I. osztályától fogva a polgári iskolai tanárképezde III. évfolyamáig szakadatlanul összevágó tantervek és módszerek szerint nevelhetjük az intézetben embeinket, ha 15 éven keresztül élhet a növendék a tanítóképezde légkörében (4 évig a gyakorló elemi iskolában, 4 évig a gyakorló polgári iskolában, innen 4 évig az elemi iskolai tanítóképzőben s innen megint 3 évig a polgári iskolai tanárképzőben), nem jobb és megfelelőbb képzés lenne-e ez a tanítóképzői tanárságra, mint bármi másféle egyetemi tanfolyam?” [4]

A minisztérium úgy is igyekezett pótolni az 1868.38. tc. hibáját, hogy 1874-ben tanítóképzőintézeti képesítő vizsgabizottságot hívott életre. Ez a bizottság pár évig működött, s ez alatt az idő alatt mindössze 3 tanárt képesített.

Ami a kialakult gyakorlatot illeti, az egyben a tanítóképzők tanárokkal való ellátásának újabb formája is volt. 1875-től a minisztérium rendszeresen felkérte

GYERTYÁNFY arra, hogy az 1873-ban megnyílt polgári iskolai tanárképző legkiválóbban végzett hallgatói közül tegyen javaslatot azokra, akiket alkalmasnak lát tanítóképzőintézeti tanárságra. GYERTYÁNFY eleget tett a kérésnek, ugyanakkor azonban látta azt is, hogy ez a megoldás sem biztosítja a tanítóképzői feladatokra alkalmas tanárok képzését. Ezért igyekezett meggyőzni a minisztériumot arról, hogy a képzés körül több is történjék, mint amennyit a polgári iskolai tanárképző egymagában nyújtani bír. Mivel a végzett növendékek elhelyezésének statisztikája azt mutatta, hogy az intézet lényegében a tanítóképzőintézeti tanárok kiképzésére is szolgált, azt javasolta a minisztériumnak, hogy „ha a kormány akár elvből, akár csak kényszerűségből ezt a feladatot is ráruházhatónak vélte a Pedagógiumra, úgy tétessék legalább lehetővé némi szerény ösztöndíjak adományozása által az, hogy a kiválasztandó tanárjelöltek 1—2 évig a mi vezetésünk mellett minden idejüket és erejüket a tanítóképzőintézeti tanári állásra való előkészülésre fordíthassák.” [5] GYERTYÁNFY személyes közbenjárásának is köszönhető, hogy 1887-ben végre megjelenik az e kérdéssel foglalkozó első miniszteri rendelet.

Nemcsak GYERTYÁNFY sürgette azonban a kérdés minél előbbi rendezését. HEINRICH GUSZTÁV 1873-ban a Magyar Tanügyben ír erről figyelemre méltó cikket. Mivel ő más megoldást javasol, mint GYERTYÁNFY, főbb vonalaiban már ekkor megmutatkozik a két ellentétes törekvés lényege. HEINRICH megállapítja: „Egyedül a tanítóképzők tanáraitól feledkeztek meg végképpen. Sem a hazai kormányok, sem a külföld nem tett ez ügyben semmit, mintha éppen e tanfériak nélkülözhetnének a sokat követelt szak- és pedagógiai készültséget, vagy mintha éppen e téren lehetne a szükséges erők előteremtését a vak véletlenre bízni.” [6] Nézete szerint a középiskolai tanárok a tanítóképzőkben a pedagógiai műveltség és a népiskolai ügynek kellő ismerete hiányában nem tudnak megfelelő munkát végezni. A tanárképzésben legfontosabb a szakképzés és ezt az egyetem biztosítja is. Teljesen el van azonban hanyagolva a pedagógiai képzés. A szakmai és pedagógiai képzés egységéről ezeket írja: „Éppen mi hangsúlyozzuk legerélyesebben a pedagógiai képzettség fontosságát és szükségességét, éppen mi látjuk a jelenlegi tanítás eredménytelenségének főfaktorát a hiányos módszerben, melyet a tanfériak alkalmaznak, éppen mi működünk mindenképpen oda, hogy a tanárképzés ezen, eddig teljesen elhanyagolt tényezője is kellő méltatást nyerjen. De végzetes tévedésnek tartanánk azon eljárást, mely netalán az eddigi gyakorlattal ellenkező véletet tűzné ki célul és mint eddig a pedagógiai műveltséget lényegtelennek tekintette, most a szakképzettséget hanyagolná el.” Ennek az elvnek érvényesülése csak úgy valószínűsíthető meg, ha a tanítóképzőintézeti tanárok gimnáziumot végeztek lesznek, s az egyetemen ugyanazt a képzést kapják, mint a középiskolai tanárok azzal a különbséggel, hogy az ő feladatuk lesz még a népiskolai pedagógia elsajátítása is, valamint a népiskolai gyakorló iskolában magukéva teszik azt a tanítási gyakorlatot, mely nélkül később tanítványaikat nem vezethetik be sem a tanítások elméletébe, sem gyakorlatába. Jelentkezik tehát az egyetemen folyó egységes képzés gondolata, amely később még sokszor vissza fog térni.

Az egyetemi képzéssel kapcsolatban HEINRICH azt a kérdést is felveti, hogy ez a forma a népiskolai tanítók kizárását jelenti-e az egyetemről és így a tanítóképzőintézeti tanárrá válás lehetőségéből? Szerinte nem jelenti azt, mivel a néptanító kedvező viszonyai, szorgalma és tehetsége révén eleget tehet a követelményeknek. HEINRICH ebben a kérdésben nem mérlegelte valójában a helyzetet, hiszen az egyetem még hosszú ideig nem nyílt meg a tanítók előtt, másrészt nem ír arról, hogy a néptanító hogyan tud eleget tenni a kívánt követelményeknek. Heinrich elsőnek tesz javaslatot a szakcsoportosításra. Három szakcsoportot javasol: 1. nevelés és oktatás-

tani; 2. magyar (a német) nyelv és irodalom és ezzel kapcsolatban a politikai földrajz és történelem; 3. mennyiség- és természettudományok szakcsoportot. Az ének-zene, rajz és tornatanárok a megfelelő szakiskolákban nyernének kiképzést.

A képzés mellett HEINRICH a képesítést is követeli. A tanítóképzőintézeti tanárok alkalmazásának „mostani naív formája nem való rendezett államba, melynek szervezett tanügye van,” — állapítja meg.

Cikke végén utal arra, hogy a megfelelő képzés érdekében szükség van az egyetemek olyan reformjára, mely figyelembeveszi a tanítóképzőintézeti tanárjelöltek képzési igényeit is.

Amint látjuk, Heinrich érinti a későbbi legfontosabb vitapontokat: kik lehetnek a tanítóképzők tanárai; a szakképzés és pedagógiai képzés viszonya; hol történjen a képzés; a képesítés fontossága; milyenek legyenek a szakcsoportok; a tanítók egyetemre jutásának kérdése. Látni fogjuk, hogy ezek a problémák különböző vonatkozásokban állandóan visszatérnek.

Foglalkozott a képzéssel az 1874-ben megtartott II. egyetemes néptanítói gyűlés is. EMERICZY GÉZA „A tanítóképezdek reformja”-val kapcsolatban tért ki rá. Meglátása szerint a tanítóképzőkben legalább öt szaktanárra van szükség, akiket erre a feladatra készítenek elő, s így biztosítják a képzőkben végzett egységes szellemű munkát. Javasolja: „Minden leendő képezdei tanár szaktudományának rendszeres tanulmányozása mellett külön elméleti és gyakorlati pedagógiai folyamat is végezzen és az egyetemnél gondoskodva legyen arról, miszerint a képezdei tanárjelölt a szaktudományát igazoló egyetemi oklevél kiérdeklése után még egy évig a szükséges gyakorlati folyamat végezhesse.” [7] Új gondolatként jelentkezik itt az, hogy az egyetem után egy évig készüljön az illető a tanítóképzőintézeti tanári feladatra. Ez után következhetne a képesítés. Javasolja Emericzy a tanítóképzők tanárainak fizetésrendezését is, mivel ez nemcsak gazdasági kérdés, hanem a tanítóképzők tanárainak kisebb fizetésében kifejezésre jut tekintélyüknek, képzettségüknek és működésüknek lebecsülése is a középiskolai tanárokkal szemben.

GYERTYÁNFY 1882-ben megjelent munkájában [8] kitér a tanítóképzőintézeti tanárok ügyére. Mivel a képzést már megoldottnak látja azzal, ahogy a polgári iskolai tanárképzésben a jelöltek megkapják a szükséges szakmai és pedagógiai képzést, csupán a képesítés rendezésére van szükség. Javaslatot is tesz a vizsgáló bizottság összeállítására. A speciális tanítóképzőintézeti követelményeket a képesítés alkalmával lehetne biztosítani. Elképzelése szerint a jelöltek a következőkből vizsgáznának: az iskolai szervezet, rendtartás és kormányzás; a népiskolai és tanítóképzői tanterveknek és módszereknek, az idevonatkozó hazai és külföldi irodalmi műveknek ismerete. A jelöltnak saját tárgyából rövid előkészítési idő alatt próbatanítást kellene tartani, s egyben megvizsgálnák abból is, hogy hogyan tudja a tanítóképzői növendékek gyakorlati tanítását előkészíteni, a növendékek kölcsönös bírálatait vezetni. A képesítő vizsgálatra nemcsak a polgári iskolai, de a középiskolai tanárok is jelentkezhetnek, ha egy évig tanítóképzőben tanítottak. Az ilyen képesítési követelmények azonban nagyon nehéz feladat elé állították a középiskolai tanárokat.

Az eddigiekből láthatjuk, hogy a legfontosabb követelés a tanítóképzőintézeti oktató-nevelő munkához szükséges pedagógiai képzés biztosítása volt. A szakmai képzést az egyetem vagy a polgári iskolai tanárképző már biztosítja.

Ilyen elvi állásfoglalások után jelenik meg 1887-ben a képzésre vonatkozó miniszteri rendelet. Ez GYERTYÁNFY elgondolásának, illetve az eddigi gyakorlatnak érvényesülését s további fenntartását tartalmazza. A rendelet a képzést a polgári iskolai tanárképzéshez csatolja. Megállapítja: „Szükségét érezvén annak, hogy

elemi iskolai tanítóképzői tanárok kinevezésénél olyan egyének közül válogathassak, kik nemcsak a képzők számára szükséges szakismeretekkel bírnak, hanem azon felül a népiskolai oktatás sajátosságát is ismerik, az ily egyének képzésére az e célra minden feltételt magában egyesítő polgári tanárképzőhöz tanítóképzői tanári tanfolyamot csatolok.” [9] A jelöltek azok közül kerülnek ki, akik a polgári iskolai tanárképzőt jeles eredménnyel elvégezték, s akiket eddigi tanulmányi idejük alatt „jellemükre és nevelői tulajdonságaikra nézve alaposan kipróbáltak.” A tanfolyam célja, hogy a jelöltek egy-két év alatt pedagógiai és szakmai ismereteiket bővítsék és mélyítsék. A rendelet három pontban jelöli meg a tanfolyamon résztvevők feladatait.

1. Általános pedagógiai ismereteik továbbfejlesztése és a tanítóképzői oktatás igényeinek kielégítése érdekében *a)* tanulmányozniok kellett a szaktanár által kijelölt egy-két neveléstani irányú filozófiai és pedagógiai író, művének eredetiben való olvasása által s erről írásban és szóban be kellett számolni; *b)* foglalkozniok kellett a legújabb pedagógiai rendszerekkel; *c)* tanulmányozniok kellett a népoktatási intézetek, főleg a népiskola és tanítóképző szervezetét, tantervét, tanítási módszerét és a népoktatási intézetekre vonatkozó rendeleteket.

2. Szakismereteik bővítése és mélyítése érdekében *a)* meg kellett ismerniök a szakcsoportjuknak megfelelő tanítóképzői anyagot; *b)* a segéd-, vezér- és tankönyveket, valamint a tanítóképzőben követett tanítási módszert; *c)* gyakorlatot kellett szerezniök az egyes szaktárgyak oktatása során végzett kísérletekben, a szertárak munkájában.

3. Gyakorlati kiképzésük érdekében *a)* hospitálniok kellett az elemi és polgári iskolában, főleg a tanítóképzőintézeti jelöltek tanításainál; *b)* hospitálniok és tanítaniok kellett a tanítóképzőkben; *c)* vezetniök kellett a tanítóképzők tanulóinak munkáit; *d)* segíteniök kellett az irodai munkákban; *e)* részt kellett venniök az inter-nátusok és köztartások vezetésének munkájában.

Rendeletben előírt feladatok sokoldalúan biztosították azt, hogy a jelöltek alaposan megismerjék a tanítóképzői elméleti és gyakorlati pedagógiát. A rendelet a képzés tartalma mellett rögzíti a képzés elvi szempontjait is. Több helyen aláhúzza, hogy a tanfolyam a jelöltek önálló munkájára épül: „Nem tartom kívánatosnak, hogy a kijelölt feladatok különös előadás tartása által oldassanak meg; ellenkezőleg, azon kell lenni, hogy e tanfolyamon a tagoknak alkalom nyújtassék, hogy egyéniségük és képességük szerint lehető önállósággal bizonyíthassák be, miszerint korábban szerzett pedagógiai és szakismereteiket mint tanárok fel tudják használni.” Úgy gondolom, hogy ennek az elvnek leszögezése 1887-ben felsőoktatási intézménnyel kapcsolatban rendkívül újszerű volt, bár túlzott mértékben adott szabadságot a hallgatóknak. A képzés történetének további fejlődése éppen ennek az önállóságnak egyre nagyobb korlátozását hozta, de még legutolsó szakaszában is sok elemét megőrizte az 1887-es rendeletnek. Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy ezeknek az elveknek megvalósítására a Gyertyánfy-féle iskolaegységben került sor, s így lehetőség volt arra, hogy a hallgatók egyéniségéhez messzemenően alkalmazkodó oktatási-nevelési formát alkalmazzák. A tanárok szerepét ennek megfelelően a feladatok kijelölésében, az útmutatásban és az ellenőrzésben jelölte meg a rendelet. Lehetővé tette az ilyen jellegű oktató-nevelőmunkát az is, hogy a rendelet szerint szakcsoportonként évenként csak egy, kivételesen két jelölt volt felvehető a tanfolyamra. A jelöltek minőségi megválogatására, a szelekcióra mindig büszke volt a tanítóképzőintézeti tanárképző. Kétségtelenül ennek is tudható be az, hogy a tanítóképzőintézeti tanárképző elvégzése minőségi rangot jelentett a különböző végzettséggel rendelkező tanárok között s még a későbbi elvi viták során is többen

hangoztatják, hogy az ott folyó képzés felette áll az egyetemi képzésnek — legalábbis a képzés pedagógiai oldalát illetően.

A rendelet ugyanazokat a szakcsoportokat szervezi meg a tanfolyamon is, mint amelyek a polgári iskolai tanárképzőben voltak: 1. nyelv- és történettudományi; 2. mennyiségtan-természettudományi; 3. zenei szakcsoport.

Kilátásba helyezi a rendelet a képesítés későbbi rendezését is, erre azonban 1906-ig nem kerül sor. Így amikor a képzés körül nyugvópont következik be, megindulhat a vita a képesítésről.

A rendelet alapján a Pedagógium részletes munkatervet készít el, melyet a Néptanítók Lapjában tesznek közzé. [10] Mint már utaltam rá, ez a munkaterv az egyetemen részletesen kidolgozott tanterve a tanítóképzőintézeti tanárképző tanfolyamnak. A tanfolyam céljának megfogalmazása után a cél elérésére két feladatot jelöl meg: 1. Az általános és szaktudományi képzés és 2. A tanító-nevelés, valamint a tanítóképezdei szervezet és adminisztráció köréből vett feladatok és tanulmányok.

Az elsőhöz tartozik a hospitálás, tanítás, a tantermen kívüli tanári foglalkozás, az értekezletek; a bölcséleti-, nevelés és szaktudományi tanulmány, melynek anyagát részletesen felsorolja a rendelet.

A másodikhoz sorolja a munkaterv: megismerkedés a tanító-nevelés céljával és eszközeivel; a tanítóképezdei tanár *a)* mint a tanári testület tagja, *b)* mint a tanítóképesítő bizottság tagja, *c)* mint a különböző szertárak őre, *d)* mint köztartás vezető és gazda; a tanítóképzőintézeti tanár az irodában s végül a jelöltek speciális tanulmányai.

Bár a rendelet nem írta elő a képesítés s szervezetének kidolgozását, a Pedagógium tanári kara 1889-ben mégis elkészíti azt, igaz, hogy megvalósítására nem került akkor sor, s így irattári anyag maradt. A tervezet szerint a képesítő vizsgálat 4 részből állt volna: 1. házi és 2. zárthelyi írásbeli dolgozathoz, 3 szóbeli vizsgálatból és 4. gyakorlati tanításokból. Mindegyikre vonatkozóan részletes ismertetést tartalmaz a tervezet.

Az 1887. rendelet tehát ha későn is, de rendezni próbálta a tanítóképzőintézeti tanárképzést. Nem hozott azonban megnyugvást s így a vita rögtön a rendelet megjelenése után megindult. A rendelet már csak azért is szükséges volt, mert ez mostmár konkrét támadható, illetve védhető anyagul szolgálhatott a vitázó felek számára.

Az egyetemi pártiak HETYEI GÁBOR cikkével jelentkeztek még a rendelet megjelenése előtt. [11] Hetyei az egyetemen folyó képzés mellett szállt síkra. Válaszul GYERTYÁNFY ír méltató cikket nem sokkal a rendelet megjelenése után, [11] kiemelve a rendeletnek azt a helyes intézkedését, hogy a tanfolyamot a Pedagógiumhoz csatolta. Élesen támadja a tanítóképzőkben működő középiskolai tanárokat, akiket „fertály-mágnásoknak” hív, s akiknek működését a tanítás minden ágában impraktikusnak minősíti, mivel csak száraz tudományt tanítanak és magoltatnak. Ez a tanítási mód a tanítókon keresztül leszivárog a népiskolákba is, s ez okozza az ott jelentkező túlterhelést. Az egyetem egyetlen olyan tulajdonsággal sem rendelkezik, amely alkalmassá tenné a képzők tanárainak képzésére.

A két cikk megjelenését további cikkek közreadása követte. A vita akörül folyt, hogy az egyetem vagy pedig a polgári iskolai tanárképző alkalmasabb-e a tanítóképzőintézeti tanárok képzésére? A következőkben csupán a legfontosabb állásfoglalások bemutatására kívánok szorítkozni.

DÁNIEL MÁRTON országgyűlési képviselő jelentéseiben megállapítja, hogy a koncepció alapján véve helyes, de a képzés köre szűkebbre szabandó; a képzés

2 évig tartson; a tanfolyam önképző jellege nem kielégítő, és előadások beiktatására van szükség mind a szaktárgyi, mind a filozófiai képzés érdekében.

A Pedagógium tanári kara 1891-ben terjedelmes emlékiratot küld a minisztériumba, melyben javaslatot tesz a képzés végleges rendezésére. A rendelet megjelenése óta eltelt évek tapasztalatai alapján írják le észrevételeiket és reformjavasolataikat. Főleg azonban alaposan átgondolt érvekkel igazolják a tanfolyamnak intézetükhöz kapcsolásának helyességét. Négy érvet sorolnak fel:

1. A polgári iskolai tanárképző szakcsoportjának beosztása megfelel az 1868.38. tc.-ben a tanítóképzők számára kiszabott szervezetnek. Így biztosítható a tanítóképzők megfelelő szaktanárokkal való ellátása. 2. A polgári iskolai tanárképző jelöltjeinek kiképzési menete alkalmas arra, hogy őket tanítóképzőintézeti tanárokká képezzék, mivel ezek a jelöltek serdülő koruktól kezdve a népoktatási pedagógia légkörében nőttek fel. 3. A tanároknak módjukban van az, hogy többszörös megrostálás után a legjobb növendékekből a tanári pályára egyénileg legalkalmasabbat válasszák. A Pedagógiumban folyó tanítási rendszer, melyben a tanárikar a jelöltekkel állandó érintkezésben van kizárja azt, hogy a kiválasztásban csalódjanak. 4. Ezzel a szervezéssel lehetővé van téve az, hogy a népoktatási intézetek egymásra fejlesztő hatással legyenek. A tanítóképzőben folyó oktatás javítja az elemi oktatás anyagát, ez a polgáriét, s így jobb anyag kerül a tanítóképzőkbe.

Az 1887-es rendeletet főleg a végrehajtás módjában kívánják reformálni. A tanfolyam két évre emelendő, mivel a munkatervet egy év alatt nem lehet végrehajtani. Ismét felvetik a képesítés ügyének rendezését. A polgári iskolai tanárképzőben megszerzett elméleti pedagógiai ismeretek kiegészítését látják szükségesnek, s e célból külön pedagógiai és filozófiai előadások beiktatását kérik, melyeket minden jelölt hallgat. Igénylik az egyes szakok tanítási módszerének behatódó ismertetését. Nagyon figyelemreméltó az a javaslatuk is, amely a szaktudományi képzés színvonalának emelésére vonatkozik: a jelöltek látókörének bővítése érdekében az egyetemen, műegyetemen egyes előadások, vagy rövid félévi kurzusok látogatását kívánja előírni a tanári kar. A Pedagógium tehát megteszi az első lépést az egyetemmel kombinált képzés felé. A minisztérium azonban nem vesz tudomást a javaslatokról, s ilyen irányú intézkedést majd csak később hoz.

A következő években egyre szélesebben bontakozik ki a képzésről folyó vita. A Magyar Pedagógiai Társaság 1892-ben és 1893-ban is foglalkozik a kérdéssel. 1892-ben DEZSŐ LAJOS [14] és SEBESTYÉN GYULA [15] tart erről előadást. DEZSŐ a Pedagógium emlékiratát támadva kifejti azt a nézetét, hogy a tudományos szakképzés tekintetében a Pedagógium nem lehet az egyetem versenytársa, és éppen ezért minden tekintetben az egyetemre kell a képzést helyezni, tehát nemcsak szaktudományi, de elméleti és gyakorlati pedagógiai képzés szempontjából is. A Pedagógium képzési rendszere fogyatékos, s az eddigi gyakorlat bebizonyította, hogy az ott folyó munka nem kielégítő. Javasolja, hogy az egyetemre vegyék fel a jeles eredményű és két éves kitűnő gyakorlatot elérő tanítókat, és ezáltal próbálják ki a másik lehetőséget, az egyetemen folyó képzést is. SEBESTYÉN kompromisszumos megoldást javasol: érettségizett vagy elemi iskolai tanítói oklevéllel rendelkezőket vegyenek fel, akiknek az elméleti, tudományos képzést az egyetem adja meg, amelynek anyaga azonban nem azonos a középiskolai tanárok tantervi anyagával, a gyakorlati képzést pedig a Pedagógium.

KÁRMÁN MÓR előadásában [16] az egyetemi képzés mellett foglal állást, nemcsak a mélyebb tudományos képzés érdekében, hanem azért is, mert „tanáraink és tanítóink között az eddiginél nagyobb mértékben kell létesíteni az összetartozás érze-

tét.” Ő is követeli az egyetemek megnyitását a tanítók előtt, ha másképpen nem lehet, akkor mint rendkívüli hallgatók tanuljanak az egyetemen.

FELMÉRI ALBERT [17] a Pedagógiumot látja alkalmasnak a képzésre. Kívánja azonban, hogy a tanfolyam két éve alatt a jelöltek szaktudományi ismerete a középiskolai tanárok színvonaláig emelkedjék. Ezért a Pedagógium mellett írja meg cikkét, [18] mivel elképzelhetetlennek tartja azt, hogy az elméleti és gyakorlati képzés ne egy helyen történjék. Az eredményesebb képzés érdekében azonban meg kell reformálni a képzés alapjául szolgáló polgári iskolai tanárképzőt: újra kell szervezni a szakcsoportokat, hogy kevesebb tárgy jusson egy csoportba és a tudományos pedagógiai oktatást filozófiai alapra kell helyezni.

1894-ben a Tanítóképzőintézeti Tanárok Országos Egyesülete is bekapcsolódik a vitába. Első lépésként megbízza NAGY LÁSZLÓT a képzéssel kapcsolatban felmerült javaslatok táblázatos kimutatására, majd felszólítja a tanítóképzők tanári karait véleményük beküldésére. Ezeken kívül a Magyar Tanítóképzőben több cikk is megjelenik, új gondolatot azonban sem ezek, sem a tanárikarok javaslatai nem tartalmaznak. [19]

A Tanítóképzőintézeti Tanárok Országos Egyesületének III. emlékirata 1896-ban ismét kénytelen megállapítani: „A tanítóképző tanároknak képesítési és alkalmazási viszonyai a mai anarchikus rendszertelenségükben a tanítóképzés veszedelme és a népoktatás kára nélkül tovább nem tarthatók fenn.” [20] Éppen ezért követeli a képesítésnek törvényhozás útján való országos rendezését.

Az 1896-ban megrendezett II. Országos és Egyetemes Tanügyi Kongresszus tanítóképzési szakosztálya napirendre tűzte mind a képzés, mind a képesítés kérdését. Az előadó, KOMÁROMY LAJOS, az egyetemen folyó képzés melletti állásfoglalását 4 érveléssel indokolta: 1. csak az egyetem adhatja meg a legteljesebb tudományos képzést, melyre a tanítóképzőintézeti tanároknak szükségük van; 2. csak így van remény a jelentéktelen pedagógiai irodalom fellendülésére; 3. csak így lehet elérni azt, hogy a tanítóképzőintézeti tanárok fizetése a középiskolai tanárokéval teljesen egyenlő legyen; 4. csak akkor emelkedne lényegesen a tanítóképzőintézeti tanárok társadalmi helyzete és tekintélye, ha tudományos képzésüket ugyanott kapnák, ahol a „nemzet intelligenciájának többi része”: az orvosok, ügyvédek, középiskolai tanárok nyerik. [21]

A kongresszus magáévá teszi az egyetemi képzés gondolatát, s a vita során tisztáznak néhány fontos kérdést: a tanító egyetemre jutásának lehetőségét, s új, önálló szakcsoportként javasolják a pedagógiai szakcsoport megszervezését segédtudományaival együtt. Az elfogadott határozati javaslat mind a képzés, mind a képesítés tekintetében fontos előrelépést jelent.

A határozati javaslat kimondja, hogy a képzés elméleti és gyakorlati. Az elméleti képzés az egyetem filozófiai fakultásán történik, ahová felveszik azokat a tanítókat, akik jelesen végeztek, és két évig kiválóan tanítottak, valamint a jeles vagy jó végzettségű polgári iskolai tanárokat. A gyakorlati képzés a kijelölt tanítóképzőintézetben történik. A gyakorlati képzés érdekében a Pedagógiumban internátussal egybekötött kollégiumot állítanak fel. Itt a gyakorlati képzés áll: 1. tudományos gyakorlatból, mely az egyetemi tanulmányok felhasználására és kiegészítésére szolgál. Itt olyan melléktárgyak adandók elő, melyeknek az egyetemen nincs tanszéke; 2. iskolai gyakorlatból (hospitálásból, ill. tanításból).

A szakcsoportosításra is javaslatot tesznek. A sok oldalról felvetődő javaslat s főleg a II. Egyetemes Tanügyi Kongresszus határozatai a minisztériumot is intézkedésre készteti. Mint láthattuk, az elmúlt évek során egyre jobban erősödött az egyetem bekapcsolódásának igénye a képzésbe. Ennek megfelelően a minisztérium

is elmozdult eddigi álláspontjáról, igaz, hogy 1897-ben kiadott rendelete még csak pedagógiából írja elő a jelölteknek egyetemi előadások hallgatását. NAGY LÁSZLÓ örömmel üdvözli ezt az intézkedést s úgy tekinti, mint egy lépést a tanító és tanárképzés egységes rendezése felé. [22] További lépésként javasolja olyan rendelet kiadását, amely a többi tárgy egyetemi előadásainak hallgatását is előírja. Erre azonban csak később került sor, miután az Országos Közoktatási Tanács 1899-ben elkészíti javaslatát.

A javaslat elkészítése és megjelenése magával hozza a képzéssel való élénkebb foglalkozást, s egyben újabb fordulóponthoz juttatja az eddigi fejlődést. A javaslat sok vonatkozásban megegyezik a II. Kongresszus már ismertetett határozataival. Lényegesebb eltérés az volt, hogy a képzés alapjául a polgári iskolai tanárképzést fogadja el. Állásfoglalását a Pedagógium érveivel támasztja alá: a polgári iskolai tanárképzőt végeztek a népoktatás légkörében nőttek fel s a legkiválóbbakat válogathatják ki közülük. Eltér a javaslat a szakcsoportok összeállításában is a kongresszus határozatától. Itt a legfontosabb módosítás az, hogy a szakcsoportok egyik tárgyát főtárgynak, a többi melléktárgynak kívánja tekinteni s rámutat arra, hogy a képzés fősúlyának a főtárgyra kell esni. A javaslat átveszi a kongresszusi határozatokból a kollégium létesítésének gondolatát s annak szervezésénél az Eötvös Kollégiumot kívánja figyelembe venni azzal az eltéréssel, hogy a didaktikai gyakorlatok vezetését s így a tanárképzés feladatait is főleg a kollégiumban végzett munkában óhajtja elvégeztetni. A kollégiumi tagok számára élő idegen nyelv tanulását is előírja, s súlyt helyez rendszeres testgyakorlás végeztetésére is. A kollégiumban folyó munka vezetésére szakvezető tanárok kijelölését javasolja. Végül új még a javaslatban az is, hogy mivel a tanítóképzőintézeti tanárnak nem nézhető el a klasszikus nyelvek ismeretének teljes hiánya, javasolja, hogy a polgári iskolai tanárképzőben tegyék fakultatívvá a latin nyelv tanulását.

Az Országos Közoktatási Tanács javaslatát a Pedagógiai Társaságban KOVÁCS JÁNOS értékelte és elemezte, helyeselve annak intézkedéseit. A vitában NAGY LÁSZLÓ ismét elégedetlenségét fejezte ki a javaslatok miatt. Úgy jellemzi, mint amelyik egyik lábával már az egyetemre lép, másik lábával pedig még mindig a Pedagógiumra támaszkodik. Meglátása szerint nincs különbség a középiskolai tanárok és tanítóképzőintézeti tanárok képzése között, s így a képzés csakis az egyetemre volna ráruházható. Így magát az egyetemet is közelebb lehetne hozni a nép művelődéséhez. A kérdés lényege az, hogy a néptanító be tud-e jutni az egyetemre, illetve, hogy az egyetemet be lehet-e vonni a tanárképzés irányelveibe? Ő úgy látja, hogy a tanítóképzőintézeti tanárt főleg a tanítók köréből kell képezni, és a tanítók jó részének megvan az az intelligenciája, hogy az egyetemi képzés igényeinek sikerrel meg tudjon felelni.

Az Országos Közoktatási Tanács javaslatát a minisztérium 1899-ben kiadott szabályzata követte, amely arról intézkedett, hogy a tanítóképzőintézeti tanári tanfolyam két éves legyen, s ez idő alatt a jelöltek mint az egyetem rendkívüli hallgatói minden szaktárgyukból előadást kötelesek hallgatni.

Láthatjuk, hogy a minisztérium ismét csak a képzés egyik problémáját oldja meg, de nem nyúl a képzés és képesítés egész rendszerének átalakításához (képesítés, szakcsoportok összeállítása, kollégium létesítése), amelyhez pedig már ekkor is kész tervezetek és javaslatok álltak rendelkezésére. Ilyen teljes szervezeti átalakításhoz a minisztérium csak 1906-ban jut el.

Az Országos Közoktatási Tanács javaslatától, illetve a minisztérium 1899-ben megjelenő szabályzatától az 1906-ig terjedő időszak legfőbb jellemző vonása éppen

azoknak az ellentéteknek kibontakozása volt, amelyek a minisztérium részmegoldásai és a teljességre törekvő javaslatok miatt jelentkeztek.

NAGY LÁSZLÓ 1901-ben [23] egészen új gondolatot vet fel a képzés helyével kapcsolatban: önálló tanítóképzőintézeti tanárképző felállítását kívánja, amely külön igazgatóság vezetése alatt működik. Így teljesen meg lehetne szüntetni a Pedagógium pedagógiai vezetését a képzés menetében. A Tanítóképző Tanárok Egyesületének VII. közgyűlésére készített indítványában [24] NAGY LÁSZLÓ 1902-ben kifejezésre juttatja azt a nézetét, hogy a képzés jelenlegi módja a magyar közoktatásnak ingatag alapon álló, sőt egészen fejletlen és szervezetlen ügye. Öt pontban foglalja össze kifogásait a polgári iskolai tanárképző főiskolához csatolt tanárképzéssel szemben: 1. a két éves tanfolyam csak a polgári iskolai tanárképző kiegészítő tanfolyamául szolgál s abból az egyetemi hallgatók ki vannak zárva; 2. a képzés meghatározott tanterv nélkül történik, és sem elméleti tudományos, sem gyakorlati szempontból nem nyújt eleget; 3. a képzésben résztvevő intézetek (egyetem, Pedagógium, tanítóképzők, tanárképző) egymáshoz való viszonya rendezetlen; 4. nincs képesítés a tanfolyam végén; 5. az alkalmazásnál nem veszik figyelembe a tanfolyam elvégzését, és mindenfajta végzettségű embereket kineveznek a tanítóképzőkben. 1903-ban megjelent cikkében [25] e hibák megoldását a képzés s főleg a képesítés országos rendezésében látja. Ugyancsak a képesítés rendezését sürgeti a Tanítóképzőintézeti Tanárok Országos Egyesületének VIII. közgyűlése is [25]. NAGY LÁSZLÓ 1904-ben [27] részletesen foglalkozik a tanárképzéssel, sürgetve a képzés és képesítés rendezését, a kettő közötti kapcsolat fontosságát, az egyetem átalakítását a képzés céljainak, tanítók felvételét az egyetemre.

Az 1899-től folyó képzési forma tapasztalatai alapján jelentkeznek az első kritikai észrevételek is az egyetemi oktatás hibáiról. A Tanítóképzőintézeti Tanárok Országos Egyesületében tartott előadásában GYULAI ÁGOST 1904-ben azt hangoztatja, hogy az egyetem nem alkalmas a képzésre, mert az nem szakiskola, hanem a tudományokat művelő, tudósokat képző intézet. Még a középiskolai tanárképzés céljainak szolgálatában sem engedi magát kényszeríteni. Az egyetemi előadások nagy hibája, hogy csak részletet adnak, de nem törekszenek az egység, a szintézis létrehozására. Az egyetemi szemináriumok az egyetemi rendes hallgatóknak sem juttatnak elég helyet, mit várjanak akkor a rendkívüli hallgatók? Éppen ezen hibák miatt van szükség a Pedagógium mellett megszervezett tanítóképzőintézeti tanfolyam önálló egésszé való fejlesztésére. [28] BALÓ JÓZSEF 1905-ben megjelent cikkében [29] kifejezésre juttatja elégedetlenségét mind a Pedagógiumon, mind az egyetemen folyó képzéssel szemben. Kimutatja mindkettő fogyatékoságát a képzés szempontjából. Nézete szerint meg kell szabadítani a képzést, mind az egyetemtől, mind a Pedagógiumtól, hogy az önálló, független, ne pedig egy másik intézmény mellékes, megtűrt függeléke legyen.

1905-ben érdekes cikk jelenik meg SIMKÓ ENDRE tollából. [30] A cikkíró véleménye szerint a tanítóképzőintézeti tanárképzés megnyugtatóan csak akkor oldható meg, ha az egész magyar közoktatásügyet úgy alakítjuk át, hogy az megfeleljen a tanárképzés igényeinek. Érdemes felfigyelní erre az iskolarendszeri javaslatra, mely a következőképpen épülne fel: *a)* nyolcosztályú népiskola (7—15); *b)* alsófokú szakiskolák (15—17); *c)* egységes négyosztályú középiskola (15—20); *d)* felsőbbfokú szakiskolák (20—22); *e)* egyetem (ide tartoznék Simkó szerint a tanítóképzőintézeti tanárképzés is). A jövőndő tanítóképzőintézeti tanárnak ebben az iskolarendszerben a következő utat kellene megtennie: 1. nyolcosztályú népiskola; 2. négyosztályú egységes középiskola, érettségivel; 3. elemi tanítóképző; 4. egyévi tanítói munka végzése; 5. kétévi egyetemi pedagógiai tanulmány, képesítés. Lát-

hatjuk, hogy javaslata mennyire újszerű, s mennyire eltért a korabeli iskolarendszertől.

Idő közben azonban a Köznevelésiügyi Tanács újabb tervezetet dolgozott ki a képzés és képesítés rendszerére. Javaslata nem sokban tért el az 1899-ben készített tervezetétől. Ezt a csak kis mértékben módosított javaslatot nyújtotta be a minisztériumba, melyet az változtatás nélkül elfogadott, s 1906-ban rendeletként ki is adott.

Ilyen előzményei voltak tehát az 1906-os miniszteri rendeletnek, [31] amely végre a képzés és képesítés egész rendszerére intézkedéseket hozott. Éppen ezért jelenti az eddigi fejlődés zárókövét, illetve a további fejlődés alapját. Szervezetében és tartalmában megőrzi érvényét — kisebb változtatásoktól eltekintve — 1949-ig.

A rendelet a tanítóképzőintézeti tanárképzés kettős célját jelöli meg: 1. a jelölteket behatóbb filozófiai és pedagógiai tanulmányok alapján elméletben és gyakorlatban megismertesse a népoktatás s különösen a tanítóképzés feladataival, rendszerével és módszerével; 2. a szakcsoport tárgykörében kiegészítse a jelöltek szakképzettségét, s a szakcsoport egyik tárgyában mélyebb tudományos képzettséget adjon. Ennek érdekében a jelölteknek az egyetemen félévenként legalább 20 órában előadásokat kellett hallgatni, mint az egyetem rendkívüli hallgatóinak, s kötelesek voltak a hallgatott tárgyakból félévenként legalább 12 órai kollokviumot felmutatni. Jelölt polgári iskolai tanár lehet, akinek választott szakcsoportjából jeles, a többi tárgyból legalább jó osztályzata van. A rendelet a következő szakcsoportokat szervezi meg: 1. filozófia és pedagógia; 2. magyar nyelv és irodalom; történet, földrajz; 3. magyar nyelv és irodalom, német nyelv és irodalom; 4. történet, földrajz, német nyelv és irodalom; 5. mennyiségtan, természettan; 6. állattan, növénytan, kémia ásványtannal, természettan. A szakcsoport egyik tárgya — szabad választás szerint — fő-, a többi melléktárgy volt. Kivételt képezett az első szakcsoport. Filozófiát és pedagógiát minden hallgatónak tanulnia kellett. A gyakorlati képzés a kijelölt tanítóképzőben folyt. Ez a didaktikai gyakorlat hospitálásból és tanításból állt. A jelölt folyamatos tanítása négy hétig tartott a jelölt által bármikor kérhető időben.

A rendelet a jelöltek számára a polgári iskolai tanárképzőintézettel kapcsolatban kollégium szervezését írja elő. Ennek feladatát a következőkben jelöli meg: 1. részletesen megállapítani a jelölt tanulmányi rendjét az egyetemi leckearend alapján; 2. támogatni és ellenőrizni a jelölt egyetemi tanulmányait és szükség esetén azokat kiegészíteni; 3. ellenőrizni a jelöltek iskolai gyakorlatait; 4. gondoskodni a jelöltek latin és legalább egy modern idegen nyelvi tanulásáról és végül 5. gondoskodni a jelöltek rendszeres testgyakorlásáról.

A rendelet intézkedik a képesítés ügyéről is. Vizsgálóbizottság felállítását rendeli el, és kinevezi a vizsgabizottsági tagokat is, kiknek sorában pl. Riedl Frigyes, Eötvös Loránd, Fináczy Ernő stb. nevét olvashatjuk.

Még 1906-ban megjelenik a kollégiumok részletes szervezeti szabályzata. 1907-ben rendezik a zene és rajz szakos tanárok képzésének és képesítésének kérdését, ezek helyéül a zeneakadémiát, illetve a rajztanárleépítő intézetet jelölik meg. Ugyancsak 1907-ben adják ki a képesítővizsgálati szabályzatot is.

Amint látjuk, a képzés és képesítés minden fontos mozzanatát rendeletileg szabályozták. A képzés elvi irányában az eddigi gyakorlattal szemben lényeges változás nem történt. Ezzel magyarázható, hogy a rendelet nem hozta a képzés és képesítés körüli viták megszűnését.

NAGY LÁSZLÓ tanulmányában [32] azt kifogásolja, hogy hiába helyezték a képzést az egyetemre, ha a kollégiumot a polgári iskolai tanárképző mellett szervezték meg. Ha már nem önálló kollégiumot hoztak létre, akkor azt helyesebb lett volna

az elemi tanítóképzővel kapcsolatban kialakítani. Megállapítja, hogy a rendelet sem a tudományos, sem a gyakorlati képzés szempontjából, sem a képzés és képesítés önálló céljait tekintve nem elégíti ki az ideális követelményeket.

Szélesebb körű vita azonban közvetlenül a rendelet megjelenése utáni első években nem alakult ki. A minisztérium is néhány rendelkezéssel igyekszik javítani a képzést. 1908-ban a tanítóképzőintézeti tanárképzés érdekében elrendelik a polgári iskolai tanárképzőben a latin nyelv fakultatív tanulását, ezzel is alkalmazkodva az egyetem követelményeihez. 1908-ban a minisztérium a kollégiumot „Apponyi-kollégiumnak” nevezi el, a középiskolai tanárok „Eötvös-kollégiumának” mintájára. A kollégium szervezeti szabályzatát 1909-ben átdolgozzák, ezt a módosított szabályzatot azonban csak 1911-ben viszik át a gyakorlatba. 1912-ben a pedagógia, pszichológia szakos kollégiumi tagoknak kísérleti lélektani tanfolyam elvégzését rendelik el, melynek vezetését Imre Sándor — aki szakvezető tanára volt a pedagógia szakos hallgatóknak — azért nem vállalja el, mert maga sem rendelkezik a kísérleti eszközök használatának kellő gyakorlatával. Így a tanfolyamot NAGY LÁSZLÓ vezeti. 1913-ban módosítják a gyakorlati képzés rendjét: az I. évesek az első félévben is és a második félévben is 4—4 hétig hospitálnak a tanítóképzőben, hetenként legalább 4 s legfeljebb 7 órában. Ugyanakkor heti 2 órában hospitálnak a gyakorló népiskolában is. A II. évesek az első félévben 4, a második félévben is 4 hétig tanítanak a tanítóképzőben szintén legalább 4 s legfeljebb 7 órában hetenként. Ugyanakkor 4 órát tanítanak hetenként a gyakorlati népiskolában is. 1915-ben a pedagógiai képzés megjavítása érdekében elrendelik, hogy valamennyi Apponyi-kollégiumi jelölt hetenként közös pedagógiai előadást hallgasson. Ennek tárgyaként a 14—20 éves tanulókra vonatkozó lélektani kutatásokat, valamint az elemi iskolai tanulás módszerével kapcsolatos vizsgálatok eddigi eredményeit jelölték meg. Ezt a rendelkezést az 1915/16. tanév II. félévében valósították meg. A NAGY LÁSZLÓ által tartott előadás tárgya a népiskolai tanítóképzőintézeti lélektani kísérleti anyag gyakorlati feldolgozása volt.

Az oktató-nevelőmunka az 1906-ben kiadott rendelet alapján tehát szervezeten folyt. A szakvezető tanárok pontosan jelentik félévenként végzett munkájukat, s jellemzik az irányításuk alá tartozó jelöltek fejlődését. Ezekből a jelentésekből láthatjuk, hogy milyen nagy gonddal és a jelölt egyéniségét figyelembevéve foglalkoztak tanítványaikkal. Éppen a szakvezető tanárok tapasztalatai alapján vetődött fel néhány probléma, elsősorban az egyetemi képzéssel kapcsolatban. 1914-ben minden szakvezető tanár eddig szerzett tapasztalatát és javaslatát írásba foglalta. [33] A különböző indítványokat IMRE SÁNDOR összegezte. A képzéssel kapcsolatos legfontosabb kifogások a következők voltak: az egyetem nincs tekintettel a sajátos képzési feladatra; az egyetemi elméleti előadások túlságosan szűk körben mozognak, és nem adják meg a szükséges összefoglaló elméleti tájékoztatást; az egyetem, Apponyi-kollégium és tanítóképző között nincs meg az alaposan átgondolt együttműködés, a tantervi és szervezeti összehangoltság; a jelöltek a sokirányú munkától túl vannak terhelve, és nincs szabad idejük arra, amire pedig a legnagyobb szükségük lenne: az önálló, elmélyült tanulmányokra; túl sok az elméleti megterhelés s nagyon kevés idő jut a szakmai és pedagógiai gyakorlatok végzésére; kevés a kétéves képzési idő; a képesítő vizsga pedagógiai és filozófiai anyaga nagy terhet ró a nem pedagógiai szakos jelöltekre stb. A szakvezetők javasolják a hibák kijavítását, ez azonban nem valósul meg.

Érdekes, hogy a tanítóképzőintézeti tanárképzés hosszú története alatt még eddig senki sem foglalkozott ennek a képzésnek sajátos pedagógiájával, a tanulásban résztvevő jelöltek nevelésének-oktatásának elvi kérdéseivel. Ilyen szellemű

tanulmány csak IMRE SÁNDORTól jelenik meg 1917-ben. [34] Kár, hogy nincs bővebb hely ennek a tanulmánynak a behatóbb elemzésére. A tanítóképzőintézeti tanárképzés sajátosságát a következőképpen fogalmazza meg: „A tanítóképzőintézeti tanárok képzése a másféle tanárképzésektől abban különbözik, hogy itt a kívánt fejlődésnek nem is a megindítására, hanem csak irányítására van szükség; nem alapvető lelki készségek megteremtése, hanem ezeknek határozott célhoz való alkalmazása a feladatunk.” Majd elemzi, hogy a pedagógiai tárgyak hogyan tudják a jelöltek hivatástudatát fejleszteni. Hiányolja azt, hogy kimarad a képzésből a magyar tanítóképzés legújabb története; nem írták még meg az elemi iskolai és tanítóképzőintézeti tanulók lélektanát; teljesen hiányzik a pedagógiai irodalomból mind a tanító lélektanának, mind a tanítóképzőintézeti tanári munka jellemző vonásainak kidolgozása.

A tanítóképzőintézeti tanári végzettség megbecsülését mutatja az, hogy a minisztérium 1918-ban elrendeli: szaktárgyukat a középiskolában is taníthatják. A rendelet ellen természetesen a középiskolai tanárok tiltakoznak azzal érvelve, hogy a tanítóképzőintézeti tanároknak idegen az a klasszikus légkör, amely lényege a középiskoláknak és hogy ezek alkalmazása a középiskolában a középiskola csődjét jelenti. A tanítóképzőintézeti tanárok azzal válaszolnak, hogy képzésük felette áll a középiskolai tanári képzésnek, mivel az egyetemi képzés csak négy évig, míg az ő képzésük öt évig tart, s kiválogatásuknál szigorú szelekció érvényesül.

A Tanácsköztársaság nem foglalkozik külön a tanítóképzőintézeti tanárképzéssel. 1919-ben — a Tanácsköztársaság bukása után — helyet kaptak a kollégium tárgyai között a közgazdaságtani és társadalmi ismeretek is. A Tanácsköztársaság után újra vita alakul ki a régi kérdések körül. A Tanítóképzőintézeti Tanárok Országos Egyesülete a képzés reformja ügyében három kérdést intéz a tantestületekhez: 1. milyen képzésben részesüljön az, aki tanítóképzőintézeti tanár akar lenni; 2. milyen szempont alapján történjen ezek kiválogatása; 3. milyen változások szükségesek a jelenlegi képzési rendszerben. A beérkezett válaszok azonban lényegesen új gondolatokat nem tartalmaznak.

A szakvezető tanárok véleménye alapján a minisztérium csökkenteni igyekezett az Apponyi-kollégium hallgatóinak túlterhelését. Így kerül sor az idegen nyelv tanulási idejének leszállítására, 1920-ban pedig elrendelik a nem pedagógia-filozófia szakos jelöltek pedagógiai, filozófiai vizsgaanyagának lényeges csökkentését.

1927-ig nyugodt mederben folyik a képzés. Sem elvi, sem gyakorlati probléma — legalábbis a régiektől eltérő, újszerű — nem vetődik fel. Annál hevesebben lángol fel azonban a vita 1927-től. A reformtörekvések mögött az első évben az egész iskolarendszer átalakítására irányuló tendenciák húzódtak meg, amelyek nyilvánvalóan kihatottak a tanítóképzőintézeti tanárképzésre is. Így pl.: a nyolcosztályos elemi iskola gondolatának jelentkezése, a tanítóképzés idejének felemelése stb. A lehevesebb vitát azonban a minisztériumnak az a terve váltotta ki, hogy a polgári iskolai tanárképzőt (Pedagógiumot) és tanárképzőt (Erzsébet Nőiskolát) egyesíti, és Szegedre helyezi. A tervet 1928-ban végre is hajtották. Ez az új helyzet természetesen kihatott a tanítóképzőintézeti tanárképzés további sorsára is. Újra megindult tehát a küzdelem, de mostmár az új helyzetnek megfelelően új motívumokkal bővülve. Négy elv küzdött egymással: 1. ha a polgári iskolai tanárképző le is kerül Szegedre, a tanítóképzőintézeti tanárképzés maradjon Pesten, s így mód nyílik a régi terv megvalósítására: a képzést csak az egyetemen lehet végezni, kikapcsolva belőle a polgári iskolai tanárképzőt; 2. mégha a képzés Szegedre is kerül, elérkezett az idő a polgári iskolai tanárképzéstől való elválasztásra s a szegedi egyetemhez való csatolására; 3. mivel az egyetemmel való együttműködés nem vált be, a pol-

gári iskolai tanárképző arra törekedett, hogy a Szegedre helyezés jelentse egyben az eddigi együttműködés megszűnését is, és végül 4. maradjon meg az 1906 rendelet érvénye azzal, hogy a budapesti egyetemet a szegedi egyetemmel helyettesítsék. E körül a négy elv körül az eddigieknél is szenvedélyesebb, több esetben személyeskedő vita keletkezett.

Az 1928-ban megtartott III. Egyetemes Tanügyi Kongresszuson MESTERHÁZI JENŐ foglalkozik a képzés kérdésével. [35] Előadásában kifejti, hogy a tanítóképzőintézeti tanárképzést el kell választani a polgári iskolai tanárképzéstől, mivel az 1906-os rendelet óta lényeges változások mentek végbe a magyar iskolarendszerben: ötéves lett a tanítóképzőintézet; megváltozott a polgári iskolai tanárképző szervezete, szakcsoportja stb. A képzés az egyetemen történjen, s abban tanítói oklevéllel rendelkezők vegyenek részt. A kongresszuson hozott határozati javaslat kimondja, hogy a képzés ideje öt év (10 félév) legyen. Az elméleti képzés szakirányú része nyolc féléven át a budapesti és szükség esetén a vidéki tudományegyetemen, megfelelő főiskolákon, pedagógiai része két féléven át az egyetemen, míg a kiképzés gyakorlati része a gyakorló tanítóképzőkben történjen. A jelöltek a negyedik félév után alap-, a nyolcadik után szak-, a tizedik félév után pedig pedagógiai és gyakorlati vizsgát tegyenek. A kollégiumot a gyakorló tanítóképzőkkel kapcsolatban kell felállítani.

A III. Kongresszus határozatainak elfogadását a Tanítóképzőintézeti Tanárok Országos Egyesülete 1928. októberében emlékirattal is sürgeti a miniszternél. [36]

A minisztérium azonban megmaradt az 1906. évi elvek mellett. Az 1929. jún. 18-án kiadott rendelet rögzíti, hogy a tanítóképzőintézeti tanárképzőt az eddigi alapelvek megtartásával az 1929/30. tanévtől kezdődően a szegedi egyetemmel és a szegedi tanárképzővel kapcsolatban egy évfolyamos intézmény alakjában a négy évre felemelt polgári iskolai tanárképzés fölé szervezi, és azt a polgári iskolai tanárképző főiskolai igazgatótanács elnökének, valamint a főiskola igazgatójának mint az Apponyi-kollégium felettes szerveinek vezetésére bízta.

Az új miniszteri rendelet a képzés és képesítés rendszerében, az Apponyi-kollégium szervezetében nem módosítja a korábban kiadott rendeleteket. A változás csupán annyi, hogy az ének-zene és rajz szakosok képzését Budapesten hagyja meg. A képzési idő 1 évre való leszállítását azért látta indokoltnak a minisztérium, mivel a Szegedre helyezett polgári iskolai tanárképzőt négy évre emelte fel. Ez élénk tiltakozást váltott ki, mert a tanítóképzőintézeti tanárképzés színvonalának, eredményességének csökkenését látták benne. A rendeletnek ez az intézkedése azonban nem ment át a gyakorlatba s csak 1943-ban a háborús helyzet miatt rendelték el átmenetileg a képzési idő leszállítását.

A képzés tartalmi vonatkozásával kapcsolatban érdemes utalni azokra a cikkekre, amelyek 1929-ben jelentek meg, s amelyek a tanítóképzőintézeti tanárképzés pedagógia szakos tanárainak képzésével foglalkoznak. [37]

Néhány évvel a tanítóképzőintézeti tanárképzés Szegedre helyezése után erőteljes mozgalom indul meg Budapestről, pontosabban a Tanítóképzőintézeti Tanárok Országos Egyesületének részéről azért, hogy a képzést helyezték vissza Budapestre. Az egyesület két felterjesztésben is sürgeti ezt. [38] MESTERHÁZI JENŐ 1933-ban így ír: „Bármennyire is elismerjük a szegedi egyetem és a szegedi képzők kiválóságát, de az természetes, hogy az ország központjában lévő hasonló intézmények már csak felszerelésük nagyobb bőségénél fogva is jobban meg tudnak felelni a tanítóképzőintézeti tanárképzési hivatásnak.” [39] Az egyesület elnöke még az 1937-es Felsőoktatási Kongresszuson is ennek érdekében szólalt fel.

Az ilyen irányú törekvés azonban nem vezetett eredményre. A Szegedre helyezett polgári iskolai tanárképző főiskola munkájának megerősödése, főleg pedig a minisztérium akkori kultúrpolitikai célkitűzése biztosította a képzési rendszer állandósulását. Az 1937-ben megtartott Országos Felsőoktatási Kongresszuson HUSZTI JÓZSEF az igazgatótanács elnöke már így nyilatkozott: „Az előadottakból következik, hogy az Apponyi-kollégiumban nagyobb reformokra szükség nincs, legfeljebb, az eddigi, jól bevált rendszer egyes pontjainak a lényegét nem érintő módosítására.” [40] Ilyen törekvés volt pl. a doktorálás lehetőségének biztosítása, melyet sikerült is elérni.

A képzés rendszerében valóban nem is történt változás. Bizonyos jelenségre azonban fel kell figyelni, melyről Huszti fenti előadásában így nyilatkozott: „A jelöltek jórésze egyházi személy; a világiak kiválogatása pedig aszerint történik, hogy a közelebbi öt évben a különböző tanítóképzőkben milyen vallású és milyen szaktárgyra képesített tanárookra lesz előreláthatólag szükség.” A felekezeti szempontoknak ez az eltérbe kerülése sokkal feltűnőbben mutatkozik meg, ha tudjuk, hogy a régi Pedagógium a felekezetekkel szemben mindig az állami érdek elsődlegességét hirdette. Lényeges változás történt tehát a képzés szellemében, a képzés színvonalára azonban Huszti a már hagyományossá vált értékelést teszi: „Az Apponyi-kollégiumba a legkiválóbbak juthatnak be, akik mind tudományos felkészültség szempontjából, mind didaktikai készség tekintetében a maguk hivatásának mesterjelöltjei.” Ez a megállapítás az oktató-nevelőmunka magas színvonalának elismerése is volt.

A tanítóképzőintézeti tanárképzés s vele az Apponyi-kollégium a magyar közoktatásügy felszabadulás utáni átalakulásával szűnt meg. Az általános iskolák tanárainak képzése céljából 1947-ben létrehozott Pedagógiai Főiskolák mellé nem szervezték ujja a kollégiumot is. Az Apponyi-kollégium utolsó hallgatói az 1948/49-es évben fejezték be tanulmányaikat. A felszabadulás után hasonló jelleggel — de csak pedagógiai szakos tanárok képzésére — jött létre a néhány évig működő és a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemmel kapcsolatban megszervezett Földes Ferenc kollégium.

E rövid történeti áttekintésben csak a főbb fejlődési vonal megrajzolására volt lehetőség. Elsősorban arra törekedtem, hogy a legfontosabb intézkedések, elvi törekvések meglehetősen széthullt anyagát egységbe foglaljam.

Annak ellenére, hogy jelenleg nem folyik kimondottan tanítóképzőintézeti tanárképzés, a történeti fejlődés vizsgálata felvet néhány olyan gondolatot, melyet jelenlegi tanárképzésünkben is — főleg általános iskolai tanárképzésünkben — hasznosítani tudnánk.

Ezek közül a gondolatok közül első helyre tenném a tanítóképzőintézeti tanárképzésnek azt a törekvését, hogy hallgatóit szakmai, főleg pedig pedagógiai szempontból a jövő működések helyéül szolgáló iskolára legalaposabban készítse elő. Az oktatás anyagának, jövő tanítványaik lélektani megismerésének, oktatásuk és nevelésük didaktikai, nevelésméleti, módszertani kérdéseinek ez az előtérbe állítása egyben biztosította a tanár, pontosabban: a tanítóképzőintézeti tanár, hivatástudatának és érzésének magas szintű kialakítását és formálását. Ez felhívhatja figyelmünket arra, hogy munkánkat az általános iskolai célkitűzéseknek s főleg az általános iskolai tanulók oktatásának-nevelésének sajátos tantárgyi-lélektani-pedagógiai-módszertani követelményeinek fokozottabb szem előtt tartásával végezzük s így hallgatóink az általános iskolában végzett munkájukat nagyobb tudatossággal tudják ellátni.

Másik gondolatként a tanári személyiség olyan aprólékos, az egyén tulajdonságait annyira figyelembe vevő nevelési törekvést emelném ki, amely jellemezte a tárgyalat képzés egész történetét. Igaz, néhány hallgatóval foglalkoztak csupán. Nem szabad azonban elfelejtenünk arról, hogy az oktató-nevelő munkában milyen fontos a tanár személyisége. Nekünk elsősorban a felvételi vizsga kiválasztási lehetőségével kellene ebből a szempontból gondosabban élni, másrészt azonban meg kellene találni és ki kellene dolgozni a nagyobb létszámú hallgató esetén alkalmazható személyiség formálódó pedagógiai eljárásokat. Ezzel a kérdéssel még nagyon keveset foglalkoztunk. Itt elsősorban a közösségi nevelés lehetőségeire gondolok.

Meg kellene találnunk a szakmai és pedagógiai képzésnek azt az egyensúlyát, amelyet ugyan tökéletesen a múltban sem sikerült hiánytalanul megoldani, de mégis közelebb jutottak a helyes elvhez. Jelenleg a pedagógiai képzés erősítésére lenne szükség, jóllehet a főiskolák legújabb tanterve javított a korábbi helyzeten.

A következő gondolatot a jelenlegi felsőoktatási-pedagógia kialakításával kapcsolatos törekvések vetik fel. A tanítóképzőintézeti tanárképzés jellegében felsőoktatási szinten folyt. Így az ott alkalmazott pedagógiai elvek megvizsgálása a magyar felsőoktatási-pedagógiai történet kialakulásához nyújt sok adatot. Ezenkívül a jelenben aktuális pedagógiai elvek kiformalásához is segítséget nyújthat. Gondolok itt elsősorban arra az önálló, elmélyült munkára, melyet hazánkban először ez a tanárképzési forma kezdett alkalmazni. Természetesen ezt az elvet a mai pedagógiai célkitűzéseknek és elveknek megfelelően kellene módosítani.

Végül szeretnék szólni ennek a tanárképzési formának általános neveléstörténeti jelentőségéről is. A képzésről kifejtett elvek művelődéstörténeti szempontból önmagukban is értékesek. Ugyanakkor azonban — mint láthattuk is — ez a képzési forma kapcsolatban állt az egész magyar közoktatásüggyel az elemi iskolától kezdve az egyetemig bezáróan. Így amikor erről a képzésről bárki is szólt, nem tehette ezt anélkül, hogy ne fejtette volna ki nézetét — így vagy úgy — a magyar közoktatásügy korabeli állapotáról. A képzésről kialakult viták nagyon jó betekintést tesznek lehetővé a kiegyezéstől a felszabadulásig terjedő időszak magyar közoktatási viszonyaiba, hibáiba s az ezekkel kapcsolatban tett reformtörekvésekbe. Különösen értékesé teszi ezeket a megállapításokat az, hogy egyrészt ennek a korszaknak nagy pedagógus egyéniségei — mint pl. GYERTYÁNFY ISTVÁN, KÁRMÁN MÓR, NAGY LÁSZLÓ, IMRE SÁNDOR stb. — fejtik ki bennük értékes gondolataikat, másrészt a vita során szóhoz jutnak a magyar neveléstörténetnek ma már kevésbé ismert vagy névtelen munkásai, akiknek gondolatai azonban hasznosan szolgálták a továbbhaladás ügyét.

JEGYZETEK

- [1] NAGY LÁSZLÓ, A tanítóképzőintézeti tanárok képesítése és képzése. Magyar Tanítóképző, 1904. 38.
- [2] Uo.
- [3] GYERTYÁNFY ISTVÁN, A tanítóképzőintézeti tanárok képzéséről és képesítéséről. Magyar Tanítóképző. 1898. 11.
- [4] Ua. A budapesti áll. elemi és polgári iskolai tanítóképezde múltja és jelene. Budapest, 1882. 128.
- [5] Ua. A tanítóképzőintézeti tanárok képzéséről és képesítéséről. Magyar Tanítóképző, 1898. 7.
- [6] HEINRICH GÉZA, A tanítóképezdei tanárok képzése. Magyar Tanügy. 1873. 251.
- [7] Magyarországi Néptanítók Második Egyetemes gyűlése. Bp. 1874. 277.
- [8] GYERTYÁNFY ISTVÁN, A budapesti áll. el. és polg. isk. tanítóképezde múltja és jelene. Bp. 1882. 1—326.
- [9] V. K. M. 1887. évi aug. 30-án kelt 28.903. sz. rendelete.
- [10] Néptanítók Lapja, 1888. 70.
- [11] HETVEY GÁBOR, A tanítóképzőintézeti tanárok képzése. Magyar Tanítóképző, 1887. 179.

- [12] GYERTYÁNFY ISTVÁN, A tanítóképezdei tanári tanfolyamról. Néptanítók Lapja, 1888. 65. és 73.
- [13] Három Emlékirat a Pedagógium szervezete tárgyában. Bp. 1891. 23.
- [14] DEZSŐ LAJOS, A képezdei tanárok képzése. Magyar Pedagógia. 1892. 389.
- [15] SEBESTYÉN GYULA, A tanítóképzőintézeti tanárok képzéséről. Magyar Pedagógia. 1892. 618.
- [16] KÁRMÁN MÓR, A tanítóképzőintézeti tanárok képzése. Magyar Pedagógia. 1893. 72.
- [17] FELMÉRI ALBERT, A tanítóképzőintézeti tanárok képzése. Magyar Tanítóképző, 1893. 101.
- [18] MOHAR JÓZSEF, A tanítóképző tanárok képzéséről. Magyar Tanítóképző, 1893. 333.
- [19] NAGY LÁSZLÓ, A tanítóképző tanárképzésről felmerült javaslatok táblázatos kimutatása. Magyar Tanítóképző, 1894. 37.
- A tanárképzés ügye a testületek előtt. Magyar Tanítóképző. 1894. 120, és 186.
- BARTSCH SAMU, A tanítóképző tanárképzéséről. Magyar Tanítóképző, 1894. 118.
- PERES SÁNDOR, A tanítóképző tanárok kinevezése. Magyar Tanítóképző, 1895. 266.
- [20] A Tanítóképzőintézeti Tanárok Országos Egyesületének III. Emlékirata. Bp. 1896. 28.
- [21] A II. Országos és Egyetemes Tanügyi Kongresszus Naplója. Bp. 1896. 663.
- [22] NAGY LÁSZLÓ, Tanítóképző tanárjelöltjeink az egyetemen. Magyar Tanítóképző. 1897. 481.
- [23] NAGY LÁSZLÓ, Hozzászólás a tanárképzés ügyéhez. Magyar Tanítóképző, 1901. 82.
- [24] NAGY LÁSZLÓ, Tanítóképzőintézeti tanárok képzése. Indítvány. Magyar Tanítóképző, 1902. 402.
- [25] NAGY LÁSZLÓ, Néhány szó a tanítóképzőintézeti tanárok képesítéséről. Magyar Tanítóképző, 1903. 488.
- [26] A Tanítóképzőintézeti Tanárok Országos Egyesületének VIII. közgyűlése. Határozati javaslat. Magyar Tanítóképző. 1904. 285.
- [27] NAGY LÁSZLÓ, A tanítóképzőintézeti tanárok képesítése és képzés. Magyar Tanítóképző, 1904. 38.
- [28] GYULAI ÁGOST, A tanítóképző tanárok képzésének és képesítésének ügye. Magyar Tanítóképző. 1904. 374.
- [29] BALÓ JÓZSEF, A tanítóképzőintézeti tanárképzésről. Magyar Tanítóképző. 1905. 497.
- [30] SIMKÓ ENDRE, A tanítóképzőintézeti tanárképzésről. Magyar Tanítóképző. 1905. 565.
- [31] V. K. M. 1906. febr. 17-én kiadott 11.890. sz. rendelete.
- [32] NAGY LÁSZLÓ, A tanítóképzőintézeti tanárok képzésének és képesítésének rendje. Magyar Tanítóképző. 1906. 143.
- [33] Vélemények az elcmi iskolai tanítóképzőintézeti tanárképzésről. Bp. 1914.
- [34] IMRE SÁNDOR, Bevezetés a tanítóképzőintézeti tanári hivatásba. Magyar Tanítóképző. 1917. 3.
- [35] A Harmadik Egyetemes Tanügyi Kongresszus Naplója. Bp. 1928. 210. l.
- [36] A Tanítóképzőintézeti Tanárok Országos Egyesületének Emlékiratai. Magyar Tanítóképző, 1928. 264.
- [37] MOLNÁR OSZKÁR, A pedagógiai tanárainak képzése. Magyar Tanítóképző. 1929. 46. Uo. 501.
- [38] Tanítóképzőintézeti Tanárok Országos Egyesületének felterjesztése. Magyar Tanítóképző. 1932. 266.
- [39] MESTERHÁZI JENŐ, Tanárképzésünk reformjához. Magyar Tanítóképző. 1933. 151.
- [40] Magyar Felsőoktatás. Az Országos Felsőoktatási Kongresszus Naplója. Bp. 1937.

ГЛАВА ИЗ ИСТОРИИ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЕЙ В ВЕНГРИИ: ИСТОРИЯ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЕЙ В ПЕДУЧИЛИЩЕ (1868—1949)

III. Берецки

В статье освещается особенная форма подготовки учителей в Венгрии, которая как в организационной форме, так и в принципах и методах обучения, воспитания отличается от современной формы подготовки учителей. Эти стремления не могли развернуться главным образом потому, что министерство мало внимания обращало на дело подготовки будущих учителей. Преподавателям педучилищ приходилось постоянно бороться за общественное и материальное признание в противовес преподавателям средних школ. Другая причина, из-за которой не могли развернуться педагогические принципы заключалась в неясности организационных рамок. Приказы министерства не обосновали точно подготовки, поэтому развернувшиеся дискуссии о подготовке проходили в первую очередь вокруг неё, педагогические принципы отсценились на задний план.

С 1868 го¹ 1887 г. министерство оснащало педучилища преподавателями разными способами. Уложение 1887 года уже укрепило те принципы воспитания и обучения, которые с некоторыми изменениями за весь период характеризовали подготовку учителей. Однако с точки зрения педагогики самым важным было то стремление, чтобы будущих учителей основательно подготовить к специальности с методико-педагогической точки зрения.

EIN ABSCHNITT AUS DER GESCHICHTE DER UNGARISCHEN
LEHRERBILDUNG: GESCHICHTE DER SEMINARLEHRERBILDUNG
(1868—1949)

Von S. Bereczki

Die Arbeit befasst sich mit einer eigentümlichen Form der ungarischen Lehrerbildung, die sowohl in der Organisation, als in den Prinzipien und Methoden der Ausbildung und der Erziehung von den gegenwärtigen Lehrerbildungsformen verschieden war. Diese bemerkenswerten Bestrebungen konnten sich aber nicht entwickeln, vor allem, weil das Ministerium die Ausbildung der Lehrer der künftigen Lehrergeneration sehr stiefmütterlich behandelte. Die Seminarlehrer hatten ständig um die gesellschaftliche Achtung und entsprechende materielle Bewertung ihrer Arbeit im Vergleich zu den Mittelschullehrern zu kämpfen. Eine weitere Hemmung der Entwicklung ergab sich aus der Ungeklärtheit der organisatorischen Rahmen. Die Ministerialverordnungen legten die genauen und beruhigenden Grundlagen der Ausbildung nicht fest, so wurden zunächst diese zum Gegenstand der Debatten über die Ausbildung, und die pädagogischen Prinzipien traten in den Hintergrund.

Die Lehrerbildungsanstalten wurden zwischen 1868 und 1887 von dem Ministerium in verschiedener Weise mit Lehrern versorgt. Erst die Verordnung vom Jahre 1887 setzte die Erziehungs- und Ausbildungsprinzipien fest, die mit kleineren oder grösseren Abänderungen die Ausbildung während der ganzen Periode charakterisierten. Vom pädagogischen Standpunkt kann die Bestrebung als die wichtigste betrachtet werden, die Lehrkandidaten für ihren künftigen Beruf in psychologisch-pädagogisch-methodischer Hinsicht gründlich vorzubereiten.